

مقاله پژوهشی: نقش اندیشکده‌ها در سیاست‌گذاری خارجی (مطالعه موردی انگلستان)

عظیم کریمی^۱، علیرضا سلطانی^۲

تاریخ دریافت: ۹۸/۰۳/۰۱

تاریخ پذیرش: ۹۹/۰۳/۲۰

چکیده

امروزه کمتر کسی است که به نقش اندیشکده‌های معتبر در روند سیاست‌گذاری خارجی کشورها واقف نباشد. این مراکز در واقع پلی میان دانش و سیاست‌گذاری هستند، اندیشکده‌هایی همچون کارنگی، رند و چاتم هاوس، مراکز مطالعاتی و نظری صرف نیستند، بلکه محل تصمیم‌سازی برای سیاست‌مداران ارشد کشورهای متبوعشان هستند. در این پژوهش به بررسی نحوه تأثیرگذاری و نقش اندیشکده‌ها در سیاست‌گذاری خارجی با بررسی و تبیین نقش اندیشکده‌ها در مراحل مختلف سیاست‌گذاری خارجی با تأکید بر مطالعه موردی اندیشکده‌های انگلستان پرداخته می‌شود. اندیشکده‌ها در حوزه سیاست‌گذاری خارجی به‌مثابه مخازن در ایده‌سازی، تولید علم، آموزش نیروی انسانی و مشروعیت بخشیدن به سیاست‌های کشورها یا مشروعیت‌زدایی از سیاست‌های بازیگران رقیب و تخریب پرستیژ آن‌ها، نقش مهمی را ایفا می‌کنند. این مراکز بخش جدایی‌ناپذیر سیاست‌گذاری خارجی در کشورهای توسعه‌یافته محسوب می‌شوند که با تدوین و طراحی سناریوهای متعدد برای موضوعات مختلف، کنشگران و نخبگان سیاسی را از مزیت‌ها و هزینه‌های هر سناریو آگاه می‌کنند.

کلید واژه‌ها: اندیشکده‌ها، سیاست‌گذاری خارجی، تصمیم‌سازی، تولید فکر.

۱. دانش‌آموخته دکتری علوم سیاسی (گرایش سیاست‌گذاری عمومی)، دانشکده علوم سیاسی، دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران مرکزی، تهران، ایران.

۲. استادیار گروه علوم سیاسی، دانشکده علوم سیاسی، دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران مرکزی، تهران، ایران،
(نویسنده مسئول: soltani12 @ gmail.com)

مقدمه

با گسترش دانش بشری و رشد شاخه‌های فراوان علم و دانش، تخصصی شدن علوم نیاز اساسی به شمار می‌آید، در نتیجه نیاز به نوآوری فکری و همچنین افرادی که بتوانند افکار جدیدی را به مجموعه مدیران و تصمیم‌گیران کشورها ارائه کنند، هرچه بیشتر احساس و نمایان شد. این افراد کسانی هستند که با پژوهش و ایجاد مراکز و اتاق‌های فکری و مطالعاتی، ایده‌های جدید تولید می‌کنند تا جامعه راهی تازه را در عرصه‌های مختلف حیات خود پیدا کند. گسترش پژوهش و ایجاد اندیشکده‌ها با هدف ایجاد پلی میان قدرت و دانش ایجاد شدند و در واقع پژوهش و اندیشکده‌ها، ساختارهای مناسبی برای به‌کارگیری فکر، ایده، علم و دانش برای خدمت به قدرت، دیپلماسی، سیاست‌گذاری خارجی و در نتیجه امنیت یک کشور هستند. توماس مدوتز^۱ در کتاب اخیرش در سال ۲۰۱۲ میلادی آورده است که «اندیشکده‌ها به‌عنوان محل تلاقی حوزه‌های آکادمیک، سیاسی، تجاری و رسانه‌ای، در تمام آن‌ها تأثیرگذار بوده‌اند و در عین حال به شکل فزاینده‌ای به بخشی از هریک از این حوزه‌ها تبدیل شده‌اند» (مدودز، ۲۰۱۲). اندیشکده‌ها مراکزی برای سیاست‌پژوهی و فراهم کردن عوامل سیاست‌گذاری در حوزه عمومی هستند، با این وجود افرادی که بخواهند در این مدار قرار گیرند، باید دارای روحیه جمع‌پذیری، جمع‌اندیشی در حل مسائل بزرگ، تولید و خلق ایده و امکان تعیین سیاست‌ها و استراتژی‌ها برای دولت در حوزه عمومی باشند.

امروز کمتر کسی است که به نقش اندیشکده‌های معتبر در تأثیرگذاری بر روند سیاست‌گذاری کشورها واقف نباشد. این مراکز در واقع پلی میان دانش و سیاست‌گذاری هستند، اندیشکده‌هایی مانند بروکینگز^۲، کارنگی^۳، رند^۴، چاتم هاوس^۵ و... مراکز مطالعاتی و نظری صرف نیستند، بلکه محل تصمیم‌سازی برای سیاست‌مداران ارشد کشورهای

1. Thomas Medvetz
2. Medvetz
3. Brooking
4. Carnegie
5. Rand
6. Chatham House

متوещشان به حساب می‌آیند. به عقیده فرد برگستن^۱، بنیان‌گذار مؤسسه «اقتصاد بین‌الملل پیترسون»^۲، هر اندیشکده حتی اگر موفقیت‌های میان‌مدت داشته باشد، در بهترین حالت به یک دهه زمان برای خلق یک ایده تا به اجرا درآوردن آن نیاز دارد (اندروسلو، لفورکی، ۱۳۹۳).

شروع کار اندیشکده‌ها به اواسط قرن بیستم و پس از جنگ جهانی دوم برمی‌گردد. بیش از ۹۰٪ اندیشکده‌ها از سال ۱۹۵۰ میلادی به بعد تأسیس شده‌اند. پیچیده‌تر شدن ماهیت مشکلات سیاست‌گذاری، جهانی‌شدن و رشد بازیگران دولتی و غیردولتی و نیازها برای تحلیل‌های دقیق و به‌موقع، از دلایل به وجود آمدن اندیشکده‌ها و رشد آن‌ها هستند (آبلسن^۳، ۲۰۰۴).

با توجه به ماهیت اصلی اندیشکده‌ها که با تولید دانش و تجربه محل تجمع (اهل علم و عمل) هستند که با مدیریت خود «داده‌ها» را به اطلاعات یا «اطلاعات» پژوهشگران را به «دانش» تبدیل می‌کنند که دولتمردان با استفاده از دانش تولیدی آن‌ها در فرآیند تصمیم‌گیری و سیاست‌گذاری عنایت اشاره را می‌برند. این فرآیند از لحظه ورود تا تبدیل آن‌ها به سیاست مطلوب و عملی به‌تنهایی از عهده مجریان بر نمی‌آید، در چنین بستری است که نیاز به اندیشکده‌ها به‌عنوان میانجی احساس می‌شود. با توجه به اینکه اندیشکده‌ها بازوی پژوهشی قانون‌گذاران در خیلی از کشورها هستند و ارتباط دائمی با مرکز قدرت دارند و تغذیه فکری قانون‌گذاران و مدیران سیاسی را به عهده دارند و کارشناسان آن‌ها به اظهار نظر رسمی پیرامون مسائل مختلف می‌پردازند. با توجه به افزایش اندیشکده‌ها در حوزه سیاست خارجی و نیز پیچیدگی فرآیند مسائل و مباحث مرتبط با این حوزه، توسعه و نقش و نفوذ اندیشکده‌ها در فرآیند شکل‌گیری و تدوین سیاست خارجی بسیاری از کشورها برجسته شده است. اندیشکده‌ها در انگلستان هم مانند خیلی از کشورهای پیشرفته، از بدو تصمیم‌سازی تا اتخاذ تصمیم در روند سیاست‌گذاری خارجی نقش دارند. در این پژوهش به بررسی نحوه تأثیرگذاری و نقش اندیشکده‌ها در سیاست‌گذاری خارجی با بررسی و تبیین نقش اندیشکده‌ها در مراحل مختلف سیاست‌گذاری خارجی با تأکید بر مطالعه موردی اندیشکده‌های انگلستان پرداخته می‌شود.

۱. ادبیات تحقیق و پیشینه‌شناسی

پارمر^۱ (۲۰۰۴ م) در کتاب «اندیشکده‌ها و قدرت سیاست خارجی» به نقش و جایگاه اندیشکده‌ها در بالا بردن قدرت سیاست خارجی اشاره می‌کند و به صورت موردی به نقش اندیشکده شورای روابط خارجی و مؤسسه سلطنتی مطالعات می‌پردازد. جیمز مک گان در گزارش جهانی از وضعیت اندیشکده‌ها در جهان به ارائه گزارشی سالانه در مورد وضعیت، فعالیت و رتبه‌بندی اندیشکده‌های سراسر جهان می‌پردازد. از نکات مهم این گزارش اشاره به وضعیت اندیشکده‌های فعال در حوزه سیاست خارجی در کشورهای مختلف جهان است. کویبالی و دو آراین (۲۰۱۴ م) در پژوهشی ۱۰۰ صفحه‌ای با عنوان اندیشکده‌ها و سیاست خارجی ایالات متحده، نقش اندیشکده‌ها را در سیاست‌گذاری خارجی ایالات متحده بررسی کردند. این اثر هرچند به زبان فارسی چاپ نشده است، اما منبع بسیار علمی درباره نقش و اهمیت اندیشکده‌ها در روند تصمیم‌سازی سیاست‌گذاری خارجی به خصوص ایالات متحده آمریکا است که می‌تواند کمک شایانی به پژوهشگران این عرصه کند.

مک گان (۲۰۰۷ م) در کتاب «اتاق‌های فکر و مشاوره سیاسی در آمریکا» اندیشکده‌ها را مؤسسات تحقیقاتی معرفی می‌کند که به ارائه مشاوره به مردم و دولتمردان می‌پردازند. مک گان در این اثر به نقش اندیشکده به عنوان پلی میان جامعه دانشگاهی و سیاستمداران اشاره دارد که محیط‌های آکادمیک را به زبانی قابل فهم برای مردم و تصمیم‌گیران سیاسی تبیین می‌کند. اندرو سلی، در کتاب «راهنمای راهبردی اندیشکده‌ها برای رسیدن به تأثیرگذاری» ترجمه بهزاد احمدی لفورکی (۱۳۹۳)، به معرفی اندیشکده‌های تأثیرگذار سیاسی پرداخته و نقش و جایگاه مؤثر اندیشکده‌ها را در تصمیم‌گیری‌های سیاسی و فعل و انفعالات آن مورد واکاوی قرار داده، اما به صورت مستقیم به نقش اندیشکده‌ها در سیاست‌گذاری خارجی نپرداخته، بلکه به جایگاه آن‌ها در تجزیه و تحلیل سیاست خارجی پرداخته است.

عباس عباسی (۱۳۹۳) در پایان‌نامه خود با عنوان «نقش اندیشکده‌ها در تحولات ملی و بین‌المللی» به تعریف و جایگاه اندیشکده‌ها در تحولات ملی و بین‌المللی پرداخته است و نقش آن‌ها را در هدایت تحولات مذکور روشن کرده است. علی‌اصغر پورمعصوم (۱۳۸۸) در

پایان‌نامه خود با عنوان «کانون‌های تفکر و نقش آن در تصمیم‌گیری مدیران» به‌طور مستقیم به نقش اتاق‌های فکر و اندیشکده‌ها در تصمیم‌سازی و تصمیم‌گیری مدیران اشاره کرده است، اما در حوزه تصمیم‌گیری خارجی چندان ورود پیدا نکرده و فقط نگاهی گذرا به آن داشته است. دونالد ابلسون معتقد است که اندیشکده‌ها در کار خلق، بسته‌بندی مجدد و فروش ایده‌ها به تصمیم‌سازان و افکار عمومی هستند (آبلسون، ۲۰۰۴: ۲۱۵). توماس مدوتز^۱ در کتاب اخیرش با عنوان «اندیشکده‌ها در آمریکا» در سال ۲۰۱۲ میلادی آورده است که اندیشکده‌ها به‌عنوان محل تلاقی حوزه‌های آکادمیک، سیاسی، تجاری و رسانه‌ای، در تمام آن‌ها تأثیرگذار بوده‌اند و در عین حال به شکل فزاینده‌ای به بخشی از هریک از این حوزه‌ها تبدیل شده‌اند (مدوتز، ۲۰۱۲: ۱۴). به عقیده فرد برگستن^۲، بنیان‌گذار مؤسسه «اقتصاد بین‌الملل پیترسون»^۳، هر اندیشکده حتی اگر موفقیت‌های میان‌مدت داشته باشد، در بهترین حالت به یک دهه زمان برای خلق یک ایده تا اجرا درآوردن نیاز دارد (اندرو سلی، ۱۳۹۳: ۱۷).

۲. روش‌شناسی پژوهش

با توجه به موضوع پژوهش، تحقیق حاضر از نظر هدف از نوع مطالعات توسعه‌ای و از نظر روش انجام توصیفی-تحلیلی می‌باشد. نحوه جمع‌آوری منابع و اطلاعات مورد نیاز در خصوص چگونگی نقش و عملکرد اندیشکده‌ها از طریق مطالعات کتابخانه‌ای و بررسی اسناد و مدارک بوده است. پژوهش حاضر در پی ارائه چارچوب ادراکی جهت نقش اندیشکده‌ها در سیاست‌گذاری خارجی (مطالعه موردی انگلستان) است.

بنیان‌های نظری (پیش‌تئوری جیمز رزونا^۴)

برای توضیح و تبیین منابع سیاست خارجی لازم است که چارچوب مفهومی جیمز رزونا را به کار بگیریم. بر اساس این مدل، عوامل و نیروهای تأثیرگذار بر سیاست خارجی

1. Thomas Medvetz
2. Fred Bergsten
3. The Peterson Institute for International Economics
4. James Rosena

در پنج گروه کلی و عام قرار می‌گیرند که عبارت‌اند از: ۱- منابع خارجی یا بین‌المللی، ۲- منابع ملی، ۳- منابع حکومتی، ۴- منابع نقش‌گرایانه، ۵- منابع شخصیتی و فردی در قالب خصوصیات، نخبگان، رهبران و سیاست‌گذاران خارجی (دهقانی فیروزآبادی، ۱۳۹۱).

اگرچه هریک از این منابع عامل تأثیرگذار مستقلاً بر سیاست خارجی هستند، ولی به‌تنهایی قادر نیستند رفتار و جهت آن را تعیین کنند، بلکه سیاست خارجی به‌صورت چندمتغیره توسط مجموعه این منابع شکل می‌گیرد. میزان تأثیرگذاری هر دسته از منابع نیز ثابت نبوده و تابع شرایط زمانی و مکانی و حوزه‌های موضوعی مختلف هستند و همچنین منابع و متغیرهایی که ثبات بیشتری دارند، موجب استمرار سیاست خارجی شده و عوامل متغیر و متحول نیز باعث تغییر و تحول آن می‌گردند. بدین ترتیب با دوامی چون وضعیت جغرافیایی، پیشینه تاریخی و فرهنگ سیاسی، تداوم در سیاست خارجی را ایجاد می‌کنند. در مقابل متغیرهای فردی و بین‌المللی که حالت پویا دارند، موجبات تغییر در سیاست خارجی را فراهم می‌سازند.

مقاله حاضر با کاربست مدل تصمیم‌گیری جیمز رزونا که از تلفیق دو سطح تحلیل خرد و کلان پدیدار شده است، تلاش کرده تا ماهیت تأثیرگذاری اندیشکده‌ها در سیاست‌گذاری خارجی را در متغیر نقش‌گرایانه با تأکید بر رویه سازمان و الگوی سیستمی نشان دهد.

الگوهای تصمیم‌گیری و اندیشکده‌ها

از آنجا که نظریات مربوط به تصمیم‌گیری، چگونگی اتخاذ تصمیمات را نیز مورد نظر قرار می‌دهند، بنابراین می‌توان با مطالعه آن‌ها به این نتیجه رسید که آیا این نظریه‌ها برای اندیشکده‌ها در مرحله سیاست‌گذاری (تصمیم‌سازی) نقش قائل هستند یا خیر؟ در ادامه ضمن اشاره‌ای مختصر به هریک از این الگوها، جایگاه و نقش اندیشکده‌ها در آن‌ها بررسی می‌گردد.

الگوی عقلایی^۱

در این الگو دولت مرجع تصمیم‌گیری و کانون قدرت محسوب می‌شود. سایمون^۲ از اندیشمندان این الگو، معتقد است سیاست‌گذاران در پیش روی خود، ماتریس تشکیل نمی‌دهند که تمامی بدیل‌های قابل دسترسی و ارزیابی احتمال‌های مربوط به پیامدهای مورد انتظار را به آن‌ها نشان می‌دهد. او بر این باور است که واحدهای تصمیم‌گیری تنها تا زمانی به ارزیابی بدیل‌ها می‌پردازند که به بدیلی که از حداقل میزان قابل قبول بودن برخوردار باشد، دست یابند. به نظر او، محدودیت مساوی و غیرمساوی تصمیم‌گیرندگان به‌عنوان ایجادکنندگان بدیل‌ها، تحلیل‌کنندگان اطلاعات و ارائه‌کنندگان راه‌حل‌ها برای مشکلات، فرآیند تصمیم‌گیری را با محدودیت مواجه می‌کند. به دلیل این محدودیت‌ها، عمل عقلانی مستلزم ساده‌سازی الگوها است که این موضوع باعث می‌شود در تصمیم‌گیری، هدف اصلی حل مشکل باشد (سایمون، ۱۹۶۰).

در مجموع هرچند تصمیم‌سازان باید منافع و پیامدهای اتخاذ تصمیم‌ها را ارزیابی نمایند، ولی به دلیل آنکه در بیشتر موارد تصمیم‌گیرندگان، کارشناسان (اندیشکده‌ها) محدودی را برای عرصه‌های گوناگون در اختیار دارند، بنابراین اغلب رهبران به مشاوران خود روی می‌آورند. واقعیت آن است که اندیشکده‌ها ایده‌های خود را به تصمیم‌گیران منتقل می‌کنند، ولی از آنجا که اغلب این کار را از راه برگزاری همایش‌ها، انتشار مجله‌ها و کتاب‌ها و دیگر مجاری، (به‌طور غیرمستقیمی) انجام می‌دهند، احتمال دارد نقش آن‌ها در مباحث مهم سیاسی نادیده گرفته شود؛ بنابراین اندیشکده‌ها نقش و جایگاه چندانی در این رویکرد ندارند (آبلسون، ۱۹۶۶).

الگوی دیوان‌سالارانه تصمیم‌سازی

گراهام آلیسون^۳ از برجسته‌ترین نظریه‌پردازان این الگو است که آن را از زاویه

تصمیم‌گیری در سازمان و برحسب ضوابط و معیارهای سایمون برای تصمیم‌گیری مطرح می‌نماید. مدل دیوان‌سالارانه تصمیم‌گیری یک مدل توصیفی است. این الگو نشان می‌دهد که چگونه واقعه تصمیم اتفاق می‌افتد. در این مدل فرض بر آن است که تصمیم‌گیرندگان کاملاً عقلایی عمل نمی‌کنند، بلکه در محدوده‌ای از زمینه‌ها، ادراک از بدیل و توانایی تصمیم، عقلایی رفتار می‌نمایند. اگر اهداف در الگوی عقلانی کاملاً روشن هست، در اینجا اهداف با توجه به مسیر تصمیم ممکن است تغییر نمایند (گوردام و اتال، ۱۹۸۴).

نظریه آلیسون مبتنی بر این فرض است که حکومت یک کشور، مجموعه‌ای یکپارچه نیست. برعکس، حکومت متشکل از هرمی از سازمان‌های مختلف تصمیم‌گیری است؛ بنابراین تصمیم‌ها به ناچار از مجرای این سازمان‌های مسئول می‌گذرد.

در مجموع این الگو نیز مراکز و سازمان‌هایی (مانند اندیشکده‌ها) که خارج از نظام دیوان‌سالاری عمل می‌کنند را نادیده می‌گیرد. هرچند در این الگو، اندیشکده‌ها درصدد نفوذ و اثرگذاری بر افکار عمومی بوده و تلاش فراوانی را برای گسترش روابط خود با حکومت انجام می‌دهند (آبلسون، ۱۹۹۶).

الگوی روان‌شناختی تصمیم‌سازی

جانیس^۲ و مان^۳ در الگوی روان‌شناختی خود بر این باورند که کلید فهم تصمیم‌گیری آن است که انسان موجودی احساسی است. مقامات دولتی که تصمیم‌های مهم تأثیرگذار بر سرنوشت کشور را می‌گیرند، با میزان بیشتری از خودمحدودی تعهدآمیز مواجه هستند، موقعیت‌های قبلی را ارزیابی می‌کنند که به دستاورد مورد نظر خود برسند، همان زمان هم شدیداً دل‌نگران هزینه‌های سنگین و احتمال خطر باخت هستند (لایروینگ، ۱۹۷۷).

با این تعبیر، محرکه اولیه تصمیم‌گیری سیاسی این نیست که پایداری روش معرفت‌شناختی و منطقی تصمیم‌گیری را حفظ کند، بلکه آنان مترصد آنند که بین تعارضات احساسی حاکم بر تصمیم‌گیری، نوعی سازگاری ایجاد کنند و تصمیم‌گیرنده سیاسی مدام

1. Gordom&Etal

2. Janis

3. Mann

درصد آن است که تعارضات حاکم بر فضای تصمیم‌گیری را حل کند یا بهتر آن است که بگوییم مایل است به حل گرایش‌های متعارض قبول و ردی که نسبت به یک اقدام خاص، وجودش را فرا گرفته، نائل آید (سیف‌زاده، ۱۳۷۵). بر پایه مطالب بیان‌شده می‌توان به این استنباط رسید که هرچند اندیشکده‌ها قادر هستند محیط اتخاذ خط‌مشی‌ها را شکل دهند، ولی اندیشمندان این الگو توجه چندانی به این موضوع نداشته و جایگاهی را برای اندیشکده‌ها قائل نمی‌شوند.

الگوی سیستمی تصمیم‌گیری

در قالب این رویکرد، پژوهشگران از قدرت تبیینی بیشتری برخوردار هستند، به طوری که بر اساس این الگو، تصمیم‌سازی به مثابه جزء مهمی از فرآیند «طرح موضوع تا حل مسئله» مطرح است که در عمل اغلب مراکز تحقیقاتی و اندیشکده‌ها می‌توانند در این فرآیند به ایفای نقش بپردازند (آفاجانی و عسگری، ۱۳۹۰). در مجموع به نظر نگارنده با الگوی اخیر بهتر می‌توان به توصیف سیاست‌گذاری خارجی و نقش اندیشکده‌ها در آن پرداخت. از این رو مطالب این نوشتار بر مبنای این الگو و مدل پیش‌تئوری جیمز روزنا^۱ به نگارش درآمده است.

تجزیه و تحلیل تحقیق

الف: نقش اندیشکده‌ها در سیاست‌گذاری خارجی

روند تحولات جهانی در دهه‌های اخیر سبب پیچیدگی معادلات بین‌المللی در سطوح فرد و کلان شده است. شتاب و تنوع تحولات، منازعات و اتفاقات منطقه‌ای و بین‌المللی باعث شده است که بازیگران رسمی نظام بین‌الملل در امور خارجی کنترل و توانایی نسبت به این مسائل را به صورت اختصاصی نداشته باشند. در چنین شرایطی ضرورت بهره‌گیری از توانایی و تولیدات مراکز فکری و مطالعاتی برای تأمین جنبه‌های شناختی تصمیمات سیاست خارجی اهمیت زیادی پیدا کرده و شرایط برای نقش‌آفرینی این‌گونه مراکز مهیا

شود.

درواقع رؤسای کشورهای جهان به‌تنهایی قادر به حل و فصل مسائل مربوط به سیاست خارجی نیستند، آن‌ها در برخورد با مسائل و مشکلات پیچیده در محیط‌های داخلی و خارجی نیاز به مشاوره، همفکری، تجزیه و تحلیل یا پیشنهادات سازنده برای اداره آن دارند.. چه گروهی می‌تواند بازوی کمکی فکری دولتمردان در اداره امور خارجی خود باشند؟ در بعضی از کشورها امروزه برای جلوگیری از ایجاد بحران در روابط بین‌المللی خود و رسیدن به منافع حداکثری ملی در حوزه سیاست خارجی با تشکیل اندیشکده‌ها با آینده‌فکری و برنامه‌ریزی دقیق به‌گونه‌ای عمل می‌کنند که مشکلات و بحران‌های کمتری وجود داشته باشد.

اندیشکده‌ها در حوزه سیاست خارجی وسیله و ابزاری در «پیکار اندیشه‌ها» هستند که درباره مفاهیم مختلف جهان، کشورهای ساحلی اقیانوس اطلس، پیمان آتلانتیک شمالی، عراق، افغانستان، تروریسم، حقوق بشر، مناقشات خاورمیانه و همانند نمونه دیگر به بحث و بررسی می‌پردازند.

پیچیدگی و دشواری‌هایی که در فرآیند تصمیم‌گیری خارجی کشورهای چون آمریکا، انگلستان، چین، فرانسه و... وجود دارد، موقعیت را برای ایجاد سازمان‌های تأثیرگذار فراهم می‌کند که با تولید ایده، تحلیل و ارائه برنامه‌های جدید، نقش اساسی در روند سیاست‌گذاری خارجی داشته باشند.

اندیشکده‌های آمریکایی در طول حیات خود بعد از جنگ جهانی دوم، در حوزه سیاست‌گذاری خارجی فعالانه وارد عرصه شدند. مسائل و رخدادهایی چون طرح مارشال، جهان دوقطبی، کاربرد تصمیمات اتمی، جنگ سرد، فروپاشی شوروی، حمله به عراق و افغانستان و انتخابات مختلف ریاست جمهوری باعث شد اندیشکده‌هایی چون هوور، بنیاد هریتیج، مؤسسه رند، شورای روابط خارجی آمریکا و ده‌ها اندیشکده دیگر فعال در این حوزه به ارائه راهکار و پیشنهاد بپردازند و بتوانند تأثیر خود را بر فرآیند بحران‌های پیش روی سیاست خارجی آمریکا بگذارند.

اندیشکده‌ها در حوزه سیاست‌گذاری خارجی به‌مثابه مخازن فکری در ایده‌سازی، تولید

علم، آموزش نیروی انسانی و مشروعیت بخشیدن به سیاست‌های کشورها یا مشروعیت‌زدایی از سیاست‌های بازیگران رقیب و تخریب پرستیژ آن، نقش مهمی را ایفا می‌کنند. این مراکز بخش جدایی‌ناپذیر سیاست خارجی در کشورهای توسعه‌یافته محسوب می‌شوند که با تدوین سیاست خارجی و طراحی سناریوهای متعدد برای موضوعات مختلف، کنشگران و نخبگان سیاسی را از مزیت‌ها و هزینه‌های هر سناریو آگاه می‌کنند.

اندیشکده‌ها در تحول سیاست خارجی، شکل‌دهی عقل متعارف و تنظیم موضوعات استراتژیک در عرصه سیاست و سیاست‌گذاری در سطوح محلی، ملی و بین‌المللی نقش حیاتی ایفا می‌کنند. کاربرد آن‌ها در تحلیل، مشاوره و خط‌مشی‌گذاری مستقل از احزاب و دولت‌ها است. کارکرد ابتدایی این مراکز به‌عنوان نهادهای جامعه مدنی، فهم و درک نگرانی‌های ملی و بین‌المللی است (لیخنده، کریمی‌فرد، ۱۳۹۵).

اندیشکده‌های غیرایدئولوژیک اروپا با جذب کارشناسان خبره و بی‌طرف معمولاً نقش پررنگی را در شناخت و اتخاذ تصمیم درست در سیاست خارجی اروپا ایفا می‌کنند. اندیشکده‌های اروپایی ضمن هم‌سوایی با سیاست خارجی، با همکاری نهادهای مطالعاتی دیگر، سفرهای مطالعاتی به مراکز سیاسی کشورهای اروپایی و دیگر بخش‌های جهان ترتیب می‌دهند (دس، ۱۳۸۹).

در دو دهه اخیر اندیشکده‌ها مبدل به بازیگران اصلی ساختار تصمیم‌سازی اتحادیه اروپا، دولت‌های عضو و کشورهای متقاضی عضویت در اتحادیه اروپا شده‌اند. بیشتر این اندیشکده‌ها به اتحادیه اروپا در حوزه توسعه و روابط خارجی راهبرد ارائه داده و در طی این مسیر به این اتحادیه کمک می‌کنند.

اندیشکده‌ها از طریق عرضه محصولات فکری در سطح جامعه، فرهنگ عمومی شهروندان را نسبت به مسائل سیاست خارجی تقویت می‌کنند. روند سریع جهانی‌شدن، این کارکرد اندیشکده‌ها را بیش از هر زمان دیگری بااهمیت ساخته است. تقویت فرآیند ادغام و همگرایی جهانی، رویدادها و نیروهای بین‌المللی، زندگی شهروندان کشورهای مختلف، به‌ویژه کشورهای پیشرفته را عمیقاً تحت تأثیر قرار می‌دهد. به همین دلیل توجه به مسائل جهانی و شناخت این مسائل برای افکار عمومی اهمیت فزاینده‌ای پیدا کرده است.

اندیشکده‌ها از راه‌های مختلف امکان آگاهی از مسائل جهانی را برای شهروندان خود فراهم می‌کنند. به‌عنوان مثال در ایالات متحده آمریکا، شوراهای مرتبط با مسائل جهانی، گردهمایی‌های ارزشمندی را در سراسر کشور ترتیب می‌دهند که در آن‌ها میلیون تن، از جمله دانشجویان قادر به مباحثه درباره وقایع بین‌المللی، شرکت می‌کنند.

در سال ۱۹۹۹ میلادی مؤسسه «آسپین» ابتکار و وابستگی متقابل جهانی را به راه انداخت. این ابتکار تلاش ده‌ساله برای مطلع کردن افکار عمومی به شکل صحیح و برانگیختن مؤثر حمایت عمومی از آن دسته از فعالیت‌های بین‌المللی آمریکا است که متناسب و منطبق با وابستگی متقابل جهانی است (امیری، ۱۳۸۹).

اندیشکده‌ها از طریق گسترش آگاهی‌های عمومی نسبت به مسائل جهانی، زمینه افزایش حساسیت آن‌ها نسبت به جهت‌گیری‌های فرامرزی کشور خود را فراهم می‌کنند. در این کشورها دولت با یک جامعه حساس نسبت به مسائل سیاست خارجی مواجه است. این وضعیت سبب می‌شود تا در تدوین و اجرای سیاست خارجی، عنصر افکار عمومی بیش از گذشته مدنظر تصمیم‌گیرندگان قرار گیرد.

با این حال ضرورت ساده‌سازی و تبیین امور بین‌المللی در فرآیند تدوین سیاست خارجی به تدریج مراجعه به نیروها و نهادهای کارشناسی و پژوهش‌محور اندیشکده‌ها را به یک امر اجتناب‌ناپذیر در امر دولت‌مداری تبدیل کرده است. توجه به نقش و نظر این مراکز از جمله عوامل مؤثر در تدوین و اجرای یک سیاست خارجی موفق به حساب می‌آید. کما اینکه مطالعه فرآیند تدوین سیاست خارجی بسیاری از کشورهای ذی‌نفوذ و قدرتمند در عرصه نظام بین‌الملل، مؤید توجه تشکیلات تصمیم‌گیری آن‌ها از نظرات اندیشکده‌ها در امر سیاست‌گذاری خارجی است.

ب: اندیشکده‌های انگلستان

تاریخچه

اندیشکده‌ها در انگلستان مراکزی پژوهشی و مشاوره‌ای در زمینه‌های اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی و سیاسی هستند که هدف آن‌ها تأثیرگذاری بر تصمیم‌سازی و تصمیم‌گیری بخش‌های عمومی است که از طریق نفوذ بر اهرم‌های کلیدی، تصمیم‌گیری

انجام می‌شود.

فعالیت اندیشکده‌های انگلیسی با «افراط‌گرایان فلسفی» در قرن هجدهم آغاز می‌شود؛ اما مطبوعات تا دهه ۱۹۹۰ میلادی اهمیت و برجستگی «اندیشکده‌های ذی‌حق جدید» را مورد مطالعه و بررسی قرار نداده بودند (دنام و گرنٹ، ۱۹۹۶). با این حال، آن‌سوی دیگر اقیانوس اطلس، اندیشمندان آمریکایی از طریق مدنظر قرار دادن اندیشکده‌ها به‌عنوان یک امر ضروری برای عملکرد هر دو نظام سیاسی و دموکراسی آن، توجه بسیار بیشتری را به چنین «کارخانجات تفکر و اندیشه» اختصاص داده بودند. این‌گونه استدلال شده است که تفاوت‌ها بین بریتانیا و ایالات‌متحده آمریکا از لحاظ گسترش اندیشکده‌ها را می‌توان با جنبه‌های نهادی، فرهنگی و سیاسی مرتبط دانست. این مسئله به‌واسطه دسترسی خاص و بامزیت به تصمیم‌گیرندگان آمریکایی تقویت می‌شود (استون و گرنٹ، ۱۹۹۸). در مقابل، اندیشکده‌های انگلیس، بودجه‌های اندکی را مدیریت و کارکنان کمتری را استخدام می‌کنند. درحالی‌که نفوذ آن‌ها در طرح‌های ابتکاری دولت‌ها مسلماً به‌عنوان یک امر نسبتاً میانه‌رو درک می‌شود.

دنهام^۳ و گارنت^۴ چهار مرحله را برای تشخیص و فهم تکامل اندیشکده‌ها مطرح می‌کنند و معتقدند اصل سودمندگرایی اولین گروه از افراد علاقه‌مند به فشار وارد آوردن به دولت، از طریق به کار گرفتن نوشته‌ها و اعتبار فکری و عقلانی خود بودند. دومین گروه از دوره میان جنگ ناشی می‌شود. پیامدهای ویرانگر جنگ جهانی اول منجر به تأسیس و استقرار اندیشکده‌هایی شد که عمدتاً با خطرات تقویت و احیای جنگ در ارتباط بودند. مرحله سوم در سال ۱۹۷۰ میلادی بود که چندین اندیشکده به‌منظور حمایت و پشتیبانی از سیاست‌های پولی مارگارت تاچر تشکیل شدند. درنهایت، دنهام و گارنت این مسئله را مدنظر داشتند که یک واکنش ایدئولوژیک به تاچریسم، منجر به ترغیب، استقرار و تأسیس رقبای جناح چپ برای اندیشکده‌های نئولیبرالی شد. مرحله چهارم بر اساس نظر پاتز^۵ شکل می‌گیرد که ارتباط و

1. Dennam and Garnnett
2. Stone and Garnntt
3. Denham
4. Garnnett
5. Pautz

پیوندی بین اندیشکده‌های جناح چپ و حزب کارگر را به شکل مستند بیان کرده که منجر به روی آوردن اندیشکده‌های چپ‌گرا به تحقیقات سیاست عمومی و مسائل اجتماعی و ده‌ها نمونه از چنین اندیشکده‌هایی شده است (مدیانا و دیوید، ۲۰۱۳).

امروزه در جامعه بریتانیا گونه‌های مختلفی از اندیشکده‌ها زیست می‌کنند که شیوه‌های متفاوت و حتی مختلفی برای به‌کارگیری ایده‌ها و نظرات صاحب‌نظران و کارشناسان دارند، ولی همه این مؤسسات در دو نکته مشترک‌اند:

اول- تلاش برای تأثیرگذاری بر فضای حاکم بر عقاید و نظرات بازیگران سیاسی صاحب‌نفوذ.

دوم- اطلاع‌رسانی با هدف اثرگذاری بر افکار عمومی برای اتخاذ یک سیاست دولتی مناسب و صحیح.

جیمز^۲ در سال ۱۹۹۳ میلادی به مسئله نفوذ و تأثیرگذاری اندیشکده‌ها در انگلیس می‌پردازد و برای مفهوم خاص راجع به اندیشکده‌ها سه ویژگی را مطرح می‌کند. نخست اینکه اگر اندیشکده‌ها به لحاظ فکری و ذهنی از دولت‌ها مستقل هستند، خروجی آن‌ها به‌واسطه نیازهای دولت هماهنگ می‌شود. دوم اینکه، آن‌ها منافع عمومی و تحقیقات استراتژیک را بر عهده می‌گیرند و درنهایت اینکه آن‌ها به لحاظ سیاسی تنظیم و در یک راستا قرار می‌گیرند که مدینا^۳ چهارمین ویژگی مرتبط با هدف آن‌ها را اضافه می‌کند که معتقد است اندیشکده‌ها در کسب‌وکار مربوط به ایده درگیر هستند؛ از این رو، احزاب سیاسی تنها بازیگرانی نیستند که برای شکل دادن به ایدئولوژی تلاش می‌نمایند (آبلسون، ۲۰۰۴).

اندیشکده‌ها افکار و اندیشه‌ها را متحول، جایگزین و گاهی نیز به‌طور کامل در یک جو سیاسی کاملاً رقابتی تغییر می‌کنند. در این فرآیند ساخت ایده‌ها که سیال و انعطاف‌پذیر بودن آن‌ها ثابت شده است، اندیشکده‌ها به شریک مباحثات برجسته در حوزه سیاسی مبدل شده‌اند. همراه با سایر بازیگران - برای مثال گروه‌های ذی‌نفوذ، جنبش‌های اجتماعی و روشنفکران- اندیشکده‌ها در جست‌وجوی تحول یک واقعیت درک‌شده از طریق دنبال

---

1. Medina and David
2. James
3. Medina

کردن اقتدار مفهوم شده به پرسش‌های سیاسی می‌باشند. اندیشکده‌ها به تفسیر چشم‌انداز ایده‌ها به منظور رواج و انتشار دادن تأثیر خودشان بر محیط مدام در حال تغییر نیاز دارند، اگر اندیشکده‌ها به‌طور عمومی به رسمیت شناخته شده‌اند و وظیفه آن‌ها تعیین نفوذ دقیق در فرآیندهای سیاسی است که همچنان برای محققان به‌عنوان یک موضوع مهم فلسفی و روش‌شناختی باقی مانده است.

به نظر می‌رسد که شروع فعالیت اندیشکده‌ها در بریتانیا از سودگرایان یا رادیکال‌های فلسفی به رهبری جرمی بنتهام و شاگردش جیمز میل در آغاز قرن نوزدهم شروع شده است (مک‌گان و سباتینی^۱، ۲۰۱۴). جان استورات میل پسر جیمز میل از طریق نوشته‌ها و عضویتش در مجلس عوام این سنت را حفظ کرد. اگرچه نشریه او به نام «وست مینستر ریویو»^۲ نیز با دیدگاه‌های رادیکال فلسفی خود مخاطبان فراوانی جلب کرده بود. این سنت ادامه یافت تا به شاگردان اگوست کنت بنیان‌گذار اثبات‌گرایی رسید. اگرچه اثبات‌گرایان نفوذ و تأثیرگذاری پیشینیان سودگرای خود را نداشتند ولی توانستند به تغییر برخی از قوانین مرتبط با اتحادیه‌ها کمک کنند. آخرین گروه یا اندیشکده‌ای که در زنجیره گروه‌ها قرار می‌گیرند که فلسفه سیاسی مشخصی را در قرن نوزدهم دنبال می‌کردند، انجمن فابین بود که با تاکتیک نفوذ تدریجی و آرام خود، تسلط و تأثیر قابل توجهی داشت (گروه نویسندگان، ۱۳۹۵).

ویژگی‌های اندیشکده‌های انگلیس

در انگلیس، رازنا جیمز^۳ اندیشکده را سازمان‌هایی مستقل و بدون وابستگی می‌داند که با انجام پژوهش‌های تخصصی بر سیاست‌های عمومی تأثیر می‌گذارند. جیمز سه ویژگی برای اندیشکده‌ها برمی‌شمارد:

۱- اندیشکده‌ها از نظر فکری آزادند ولی نتیجه پژوهش‌های آن‌ها با نیازهای دولت مرتبط است.

- ۲- کار اندیشکده‌ها انجام پژوهش‌های استراتژیک و با تعهد به منافع عمومی است.
- ۳- اندیشکده‌ها با درجات متفاوتی دارای گرایش‌های حزبی و تشکیلاتی هستند (جیمز، ۱۹۹۳).
در انگلیس سه نوع اندیشکده را می‌توان نام برد:
- ۱- اندیشکده‌های آکادمیک که از آن‌ها به‌عنوان «دانشگاه بدون دانشجو» یاد می‌کنند. از مهم‌ترین ویژگی‌های این اندیشکده‌ها، می‌توان به اتکای زیاد آن‌ها به دانشگاهیان و پژوهشگران دانشگاهی و تهیه گزارش‌های سیاست‌گذاری بلندمدت می‌توان اشاره کرد؛ مانند مؤسسه ملی پژوهش‌های اقتصادی و اجتماعی و مرکز عملکرد اقتصاد.
- ۲- اندیشکده‌های پیمانکاری پژوهشی که اغلب از طریق انعقاد قراردادهای پژوهشی با سازمان‌ها و وزارتخانه‌ها فعالیت می‌کنند. این اندیشکده‌ها گرایش فن‌سالارانه داشته و با احزاب و گروه‌های سیاسی وابستگی ندارند (استون و آریچ، ۲۰۰۳).
- از نمونه این گونه از اندیشکده‌ها می‌توان مؤسسه مطالعات سیاسی را نام برد.
- ۳- اندیشکده‌های حمایتی یا مدافع‌ای که دارای یک ایدئولوژی قوی و همراه با روش‌های تهاجمی هستند که دیدگاه‌ها و نظرات خود در حوزه سیاسی را تا حدودی تحمیل می‌کنند. فعالیت این گونه از اندیشکده‌ها بیشتر شبیه گروه‌های فشار است که بی‌طرف نبوده و وابسته به احزاب سیاسی‌اند (ویر، ۱۹۸۹). نمونه این گونه اندیشکده‌ها عبارت‌اند از: مرکز عدالت اجتماعی، انجمن فابین، مؤسسه امور اقتصادی.
- اندیشکده‌ها بازیگران سیاسی همیشه حاضر در کشور انگلیس هستند. کارکنان این اندیشکده‌ها نقش‌های مختلفی را ایفا می‌کنند، مانند تحلیل‌گر، پژوهشگر، مفسر رسانه، مشاور سیاسی و متخصص روابط عمومی.
- تعداد اندیشکده‌ها در انگلیس تا پایان سال ۲۰۱۶ میلادی بالغ بر ۲۸۸ مؤسسه است که این تعداد رتبه سوم را در سطح جهانی بعد از ایالات متحده و چین به این کشور اختصاص داده است. همچنین در رتبه‌بندی برترین اندیشکده‌های جهان، اندیشکده چاتم هاوس از انگلستان در رتبه دوم جهان قرار گرفته است (مک‌گان، ۲۰۱۶).

همچنین در میان کشورهای اروپای غربی، این کشور در رتبه اول قرار دارد و بعد از انگلستان، کشورهای آلمان با ۱۹۵ و فرانسه با ۱۸۰ مؤسسه در رتبه بعدی قرار دارند.

اندیشکده‌های سیاست خارجی در انگلیس

سه اندیشکده امور خارجی مستقر در لندن به نام‌های چاتم هاوس، مؤسسه بین‌المللی مطالعات استراتژیک و مؤسسه سلطنتی خدمات متحده هستند که نفوذ قابل توجهی در سیاست‌گذاری خارجی این کشور دارند. چاتم هاوس به‌عنوان پرنفوذترین اندیشکده در جایگاه نخست و مؤسسه بین‌المللی مطالعات استراتژیک و مؤسسه سلطنتی خدمات متحده به ترتیب در جایگاه‌های بعدی قرار دارند.

چاتم هاوس بیشتر از طریق در اختیار گرفتن مزایای ایده‌ها و شبکه‌های دانشگاهی، مشاوره‌های استراتژیک را انجام می‌دهد. ارتباط با دانشگاهیان به یک منبع مشروعیت و یک منبع برای انتشار ایده‌ها برای جوامع متخصص دانشگاهی مبدل می‌شود. دو اندیشکده دیگر یک مدل متفاوت را از طریق سرمایه‌گذاری در دفاتر شبکه‌های ماهواره‌ای در خارج از کشور توسعه داده‌اند (مدیانا، ۲۰۱۳). از نقطه‌نظر ایجاد مزایا و منافع برای اعضاء، ایجاد چنین دفاتری، منشأ نوع دیگری از منابعی است که نمونه آن دسترسی به اطلاعات دست اول، تأثیرگذاری بر اجرای سیاست‌های خارجی، درگیر شدن در تمامی انواع شبکه‌های خارج از کشور و ... است. در اینجا تلاش می‌شود که یک مجموعه از ویژگی‌های بنیادی سه اندیشکده مذکور با عمق و دقت بیشتری مورد بررسی قرار می‌گیرد.

چاتم هاوس

چاتم هاوس یکی از معتبرترین اندیشکده‌های انگلیسی است. تأسیس و استقرار اولیه آن در سال ۱۹۲۰ میلادی صورت گرفت و شناخت عمومی آن به لطف خدمات شایسته طبع و انتشاری بوده که به‌صورت دوره‌ای و در فواصل معین به مجلات علمی و آثار دانشگاهی مبادرت می‌ورزید و هم‌اکنون چاتم هاوس را به یک مدل برای سایر اندیشکده‌های مشابه مبدل کرده است (دنهام و گرت، ۱۹۹۸).

همچنین به‌عنوان مؤسسه سلطنتی امور بین‌المللی شناخته شد و به دنبال خواست لیونل کورتیس^۱ برای ترویج صلح بر اساس موضع مشترک انگلیسی-آمریکایی تأسیس شد. پس از برگزاری کنفرانس صلح پاریس در سال ۱۹۱۹ میلادی، نمایندگان انگلیسی مؤسسه انگلیسی امور بین‌الملل در لندن را ایجاد کردند، درحالی‌که هم‌تایان آمریکایی‌شان شورای روابط خارجی^۲ را در نیویورک بنیان نهادند. با توجه به جریان اصلی ایدئولوژیکی زمان خود، هر دوی اندیشکده‌ها یک مجموعه از باورهای مبتنی بر انترناسیونالیسم لیبرال، استقلال نهادی، نخبه‌گرایی آنگلو‌ساکسون، مسیحیت و غیرحزبی بودن در امور خارجی را در نیویورک به اشتراک گذاشتند (پارمر^۳، ۲۰۰۲). از این رو چاتم هاوس در طول دهه ۱۹۳۰ میلادی، حمایت عمومی را به دست آورد و همچنین وظایف و کارکردهای مشاوره‌ای و کمک‌های تحقیقاتی خود را تقویت کرد. تجربیات بعد از جنگ جهانی دوم، نزدیکی صمیمانه چاتم هاوس با اداره امور خارجه در ارزیابی تهدیدات و اولویت‌ها را به نمایش گذاشت، درحالی‌که اختلافات به‌طور عمده با «تاکتیک‌ها، جزئیات، زمان‌بندی و تأکید و اهمیت» در ارتباط بود. با این اوصاف می‌توان استدلال کرد که تعهدات اصلی چاتم هوس عبارت‌اند از:

۱. به‌منظور بسیج افکار عمومی با استفاده از روش‌های مختلف آگاهی همانند مجلات دانشگاهی، حضور در رسانه و رویدادهای تخصصی.
  ۲. به‌منظور مشورت دادن به دولت در خصوص اقدامات استراتژیک با استفاده از پیش‌بینی بحران‌های آینده بر اساس تجزیه و تحلیل‌های متخصصان.
  ۳. به‌منظور اختیار دادن به رهبران برای اقدام به‌عنوان دیپلمات‌های غیررسمی، آن‌هم در زمانی که اداره امور خارجه درخواست کمک می‌کند (پارمر، ۲۰۰۴).
- چاتم هوس به‌منظور دفاع از صدای فراگیر خود و با هدف نمایندگی از تمامی احزاب مستقر در انگلستان، بر ماهیت غیرحزبی خود متکی است. درحالی‌که ملکه انگلستان از حامیان اصلی این اندیشکده است، شخصیت‌های شناخته‌شده حزبی هم بر حمایت از این

---

1. Lionel
2. CFR
3. Parmar

اندیشکده تأکید دارند.

مؤسسه بین‌المللی مطالعات استراتژیک

یک مورخ نظامی انگلیسی به نام سرمایکل هاوارد،^۱ همراه با دنیس هیلی^۲ یک عضو سابق پارلمان از حزب کارگر و وزیر دفاع بریتانیا (۷۰۱-۱۹۶۴ م) و آلستر بوچان^۳ به‌عنوان یک روزنامه‌نگار، مؤسسه بین‌المللی مطالعات استراتژیک را در سال ۱۹۵۸ میلادی راه‌اندازی کردند. این مؤسسه در پاسخ به تنش‌های هسته‌ای در پس‌اند جنگ سرد پدیدار شد. برخی از معضلات بین‌المللی همچون منازعات قومی، تغییر و تحول سیاسی، کنترل تسلیحات محلی و فرآیند حفظ صلح، به زمینه‌ها و محورهای اصلی دغدغه فکری این مؤسسه مبدل شدند (مدیانا و گاتورمسن،^۴ ۲۰۱۳).

مؤسسه بین‌المللی مطالعات استراتژیک پنج هدف اصلی را در نظر دارد:

- ۱- ارائه اطلاعات عینی راجع به تحولات نظامی و سیاسی.
- ۲- ارائه تجزیه و تحلیل‌های سیاسی بر سر صلح و امنیت بین‌المللی.
- ۳- تشکیل جلسه دادن وزرا و مقامات دولتی، کارکنان غیرنظامی بین‌المللی، تحلیل‌گران مستقل، صاحبان کسب‌وکار و روزنامه‌نگاران.
- ۴- گسترش دادن شبکه بین‌المللی افراد بانفوذ و آگاه، نهادهای شرکتی، دولت و سایر ارگان‌ها.

۵- نفوذ و ترویج پذیرش سیاست‌هایی به‌منظور حفظ و تقویت صلح و امنیت بین‌المللی و روابط متمدنانه بین‌المللی (مدیانا و گاتورمسن،^۵ ۲۰۱۳).

مؤسسه بین‌المللی استراتژیک به‌طور آشکار ساختارهای بودجه خود را به‌عنوان راهی برای ایجاد استقلال نهادی خود از اعتبار اعضاء در معرض نمایش قرار می‌دهد. این

-
1. Sir. Michael Howard
  2. Denis Healey
  3. Alastair Buchan
  4. Medina and Guttormsen
  5. Medina and Guttormsen

مؤسسه انواع متفاوتی از عضویت را ارائه می‌دهد که اجازه دسترسی متفاوت به مزایا و خدمات را در اختیار قرار می‌دهد. در حقیقت مؤسسه به‌عنوان یک شرکت با مسئولیت محدود باضمانت و ثبت‌شده به‌عنوان یک خیریه است که اعضای کمیته اجرایی آن به‌عنوان وکلای خیریه عمل می‌کنند. به نظر می‌رسد که مؤسسه بین‌المللی مطالعات استراتژیک، نقش سیاسی عملگرایانه را ایفا می‌کند، آن هم از طریق ترکیب هدف خود برای تأثیرگذاری بر سیاست‌گذاران و همراه با نیروهای مشورتی محلی در منازعات و درگیری‌های همه‌نوع در آفریقا، آسیا، آمریکای لاتین و خاورمیانه که به مؤسسه بین‌المللی مطالعات استراتژیک این اختیار را داده است تا در «کاستاریکا، مصر، اردن، کره، مکزیک، پاکستان، روسیه، تایلند، ترکیه، امارات متحده عربی و زیمبابوه» و اغلب در همکاری با مؤسسات و دانشگاه‌های محلی، کنفرانس‌های متفاوتی را برگزار نماید.

مؤسسه سلطنتی خدمات متحده برای مطالعات دفاعی و امنیتی

دوک ولینگتون^۱ مؤسسه سلطنتی خدمات متحده برای مطالعات دفاعی و امنیتی را در سال ۱۸۳۱ بنیان نهاد و آن را به قدیمی‌ترین اندیشکده دفاعی و امنیتی در سرتاسر جهان مبدل کرد. تعهد مروجان آن شامل هنری جونز^۲ و دوک کلارنس^۳ مبنی بر استقرار یک نهاد حرفه‌ای و علمی به جای صرف یک انجمن و مجمع بود. این تلاش بود که امور نظامی در محافل علمی را شامل می‌شد و سطح اهمیت آن را برای زندگی شهروندان ارتقاء می‌داد؛ بنابراین برای جذب متخصصان نظامی مربوطه به سازمان‌های اجرایی، یک ضرورت وجود داشت و سرهاوارد داگلاس^۴ یک متخصص پیشرو در حوزه توپخانه دریایی به‌عنوان اولین مدیر مؤسسه معرفی شد.

کنفرانس‌های اصلی مؤسسه سلطنت خدمات متحده، نشان‌دهنده دغدغه‌ها و نگرانی‌های مربوطه به نیروهای زمینی، امنیت دریایی، چشم‌اندازهای قدرت هوایی (فرماندهی، کنترل،

---

1. Duke Wellington
2. Henry Jones
3. Duke Clarence
4. Sir Howard Douglas

ارتباطات، کامپیوتر، جاسوسی، هدف، فراگیری و شناسایی) زیرساخت‌های اصلی ملی و بین‌المللی آن است. علاوه بر این نشریات و انتشارات مؤسسه سلطنتی خدمات متحده از یک شناخت عالی در میان حرفه‌ای‌ها و اندیشمندان روابط بین‌الملل برخوردار هستند. هدف مؤسسه سلطنتی خدمات متحده، سازمان‌دهی رویدادهای سطح بالا به‌عنوان ابزاری برای نزدیک کردن دانشگاهیان، سیاست‌گذاران و تجار به یکدیگر است. برخلاف اندیشکده‌های دیگر، مؤسسه سلطنتی خدمات متحده برای مطالعات دفاعی و امنیتی به شفافیت متعهد است، حتی زمانی که پای فهرست ثبت مرجوع‌کننده‌ها به میان می‌آید که شامل وزارت دفاع (بریتانیا)، وزارت امور خارجه ایالت متحده، وزارت خارجه بریتانیا، اتحادیه اروپا و شمار وسیعی از شرکت‌های دفاعی و امنیتی بین‌المللی می‌شود. کمک و یاری این نهادهای رسمی به تأمین مالی مؤسسه سلطنتی خدمات متحده از طریق طرح‌های پژوهشی تخصیص یافته، قابل توجه است.

نتیجه‌گیری و پیشنهاد

الف: نتیجه‌گیری

این مقاله با مطرح کردن مبحث چالش‌برانگیز وجود اندیشکده‌ها و تعاملات آن‌ها در فرایندهای سیاسی، به توانمندی آن‌ها در ارائه استفاده از ایده‌ها و نوآوری‌ها در سیاست‌گذاری عمومی با تأکید بر سیاست‌گذاری خارجی به بحث و بررسی نقش اندیشکده‌ها در سیاست‌گذاری خارجی انگلستان پرداخت. اندیشکده‌ها بر شاخه‌های تحقیقاتی گسترده از جمله همکاری‌های وسیع دانشگاهی متکی و مبتنی هستند که با ایفای نقش‌هایی چون پژوهش، تجزیه و تحلیل، ارائه مشاوره و توسعه برگزاری گردهمایی و سفرهای مطالعاتی، تأثیر مؤثر خود را در عرصه سیاست‌گذاری خارجی ثابت کرده‌اند. اندیشکده‌ها نهادهای سیاست ویژه، تحلیل‌گر و طراح در زمینه سیاسی، اقتصادی، اجتماعی، علوم و فناوری در سیاست‌گذاری عمومی هستند. در واقع اندیشکده‌ها گنج‌های پنهان جهانند که ناشناخته مانده‌اند و سیاست‌سازی و تصمیم‌سازی کلان جامعه حکومتی بر عهده آنان است. در سال‌های اخیر شاهد رشد بی‌سابقه اندیشکده‌ها در سطح جهان بوده‌ایم که در

تحقیق مذکور با سه اندیشکده مهم انگلستان که در زمینه سیاست‌گذاری خارجی دارای مختصات جهانی هستند، آشنا شدیم که اندیشمندان مرتبط با اندیشکده‌ها از نظر پرستیژ و اعتبار، به‌طور گسترده‌ای چاتم هوس را بانفوذترین نهاد در زمینه سیاست‌گذاری خارجی مورد تأکید قرار دادند.

با این حال مؤسسه بین‌المللی مطالعات استراتژیک و مؤسسه خدمات متحده برای مطالعات دفاعی و امنیتی با گرد آوردن کارشناسان زبده و شناخته‌شده برای بحث در موضوعات تخصصی، نقش خود را در فرایند سیاست‌گذاری خارجی انگلستان به اثبات رسانده‌اند.

اندیشکده‌ها نشان‌دهنده رویکردهای دوستانه، عملکرد خوب رهبران در نفوذ بروکراسی و ایجاد سرمایه سیاسی در میان مقامات، نوع و گونه‌شناسی اعضای اندیشکده‌ها و تقاضاهایشان هستند. از آنجا که بسیاری از پرسش‌ها همچنان بدون پاسخ مانده‌اند، اما تحقیق حاضر تا حدودی به سؤال اصلی خود پاسخ داد. تحقیقات آتی ممکن است به‌عنوان یک مطالعه چندروشی مورد توجه قرار گیرند، جایی که داده‌های جدید تجربی کیفی جمع‌آوری شوند و به تلاش‌های آینده‌پژوهی در این زمینه یاری رسانند.

ب: پیشنهادات

در پایان پیشنهاد می‌شود که اندیشکده‌ها با توسعه کمی و کیفی، پرورش نخبگان، ایجاد کانال بین متخصصین، کم کردن اختلافات و تفاوت‌ها، تشکیل شبکه‌های بین‌المللی، ارتباطات محکم‌تری با هم جهت تأثیرگذاری بیشتر بر فعل و انفعالات بین‌المللی داشته باشند، چرا که می‌توان گفت عصر آینده، عصر اندیشکده‌ها در جهت‌دهی سیاست‌ها و حکمرانی‌ها به‌خصوص حوزه سیاست‌گذاری خارجی خواهد بود.

فهرست منابع و مآخذ

الف. فارسی

- احمدی لفورکی، بهزاد (۱۳۸۷)، *لابی و لابی‌گری در آمریکا*، تهران، مؤسسه ابرار معاصر.
- اینانلو، مینا، سجاد فتاحی، محمد فکری، روح‌الله قاسمی (۱۳۹۶)، *ساختار و کارکرد اندیشکده‌ها*، انتشارات علمی فرهنگی تهران.
- برنووو روینی، پیر، ترجمه سید مهدی قائمی (۱۳۹۷)، *علم و دیپلماسی*، پژوهشکده مطالعات فرهنگی اجتماعی، تهران.
- الوانی، مهدی (۱۳۷۷)، *تصمیم‌گیری و تعیین خط مشی دولتی*، سمت، تهران.
- ادیانی، سید یونس (۱۳۸۳)، *تنوری اتاق فکر منطق بنیادین فکر*، انتشارات نقش جهان.
- پایا، علی (۱۳۸۳)، *نهادهای مولد اندیشه، موتور حرکتی برای رشد در قرن بیست و یکم*، تهران، انتشارات دفتر برنامه‌ریزی و فرهنگ وزارت علوم.
- سلی، اندرو، مترجم بهزاد احمدی لفورکی (۱۳۹۳)، *راهنمای راهبردی اندیشکده‌ها برای رسیدن به تأثیرگذاری سیاسی*، تهران، ابرار معاصر تهران.
- سیف‌زاده، سید حسن (۱۳۷۵)، *مبانی و مدل‌های تصمیم‌گیری در سیاست خارجی*، تهران، دفتر مطالعات سیاسی و بین‌المللی.
- سجادپور، محمد کاظم (۱۳۸۰)، *چندگفتار در عرصه‌های نظری و عملی*، دفتر مطالعات سیاسی و بین‌المللی، تهران.
- قریب، حسین (۱۳۹۰)، *بررسی کارکردهای انواع عقل در سیاست‌گذاری عمومی جمهوری اسلامی ایران*، تهران، پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی.
- گروه نویسندگان (۱۳۹۵)، *دفتر مطالعات بنیادین حکومتی، کانون‌های تفکر جهان*، تهران، مرکز پژوهش‌های مجلس.
- آقاجانی، احمد، عسگری، محمد (۱۳۹۰)، *نقش آفرینی اتاق‌های فکر در سیاست‌گذاری دفاعی، امنیتی، فصلنامه راهبرد دفاعی*، سال نهم؛ شماره ۳۲.
- آبلسون، دونالد، ترجمه نادرپورآخوندی (۱۳۸۴)، *نقش اتاق‌های فکر در سیاست خارجی آمریکا*، فصلنامه

- راهبرد دفاعی، سال سوم شماره هشتم، تابستان .
- امیری، مهدی(۱۳۸۲)، نقش و تاثیر معازن اندیشه (مراکز پژوهشی) در سیاست‌گذاری خارجی، گزارش کارشناسی مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی .
- امیری، مهدی(۱۳۸۴)، جایگاه اتاق فکر در تدوین سیاست خارجی، فصلنامه راهبرد دفاعی، سال سوم، شماره هشتم، صص ۸۸-۸۹
- افتخاری، اصغر(۱۳۸۴)، پژوهش و تصمیم‌گیری؛ پایسته‌های تحقیقاتی در فرآیند تصمیم‌سازی، فصلنامه راهبرد دفاعی، سال سوم، شماره هشتم، ۱۳۸۴، صص ۱۹-۲۲.
- امام‌جمعه‌زاده، سیدجواد، بابایی، مجتبی(۱۳۹۳)، نقش اتاق‌های فکر در تصمیم‌سازی سیاست خارجی آمریکا در قبال پرونده هسته‌ای ایران، فصلنامه راهبرد، صص ۳۷-۲۴.
- جبل‌عاملی، مجید(۱۳۹۰)، اتاق فکر، ضرورت فراموش شده، سازمان جهاد کشاورزی استان اصفهان.
- خواجه نائینی، علی(۱۳۹۴)، درآمدی تحلیلی بر نقش شبکه‌های سیاستی در سیاست‌گذاری عمومی، فصلنامه دولت پژوهش، ۱۳۹۴ شماره ۳.
- رضا خواه- علیرضا، ثمودی، علیرضا(۱۳۸۸)، اتاق‌های فکر و سیاست خارجی آمریکا، تهران، راه‌دان و مرکز پژوهشی آموزشی کوثر.
- رضیئی، سیدحامد(۱۳۸۷)، نقش گروه‌های فکر در سیاست خارجی، فصلنامه سیاست خارجی، سال بیست و دوم شماره ۳، ۷۴-۵۷
- صالحی اصل، علی حسین، میرزامینی، محمدرضا(۱۳۸۴)، درآمدی بر اتاق‌های فکر دفاعی، فصلنامه راهبرد دفاعی، سال سوم، شماره هشتم، تابستان، صص ۴۱-۵۳.
- سنبلی، نبی(۱۳۸۱)، نقش پژوهش و موسسات پژوهشی در سیاست خارجی آمریکا، فصلنامه سیاست خارجی، سال شانزدهم، شماره ۴، صص ۷۸-۹۱
- سلیمانی، غلامعلی(۱۳۹۵)، مزایای تحلیل سیاست خارجی از منظر تصمیم‌گیری، فصلنامه سیاست، دوره ۴۶، شماره ۳، صص ۶۵۲-۶۳۳.
- طبرسا، غلامحسین، دهقان سبرسا(۱۳۸۹)، اندیشه‌ها و جایگاه آن در سازمان، تدبیر، شماره ۲۱۸، صص ۵۸، ۶۵.
- عباسی، عباس، یادگاری، تورج(۱۳۹۳)، اندیشه‌ها و رقابت تصمیم‌سازی در سطح استراتژیک در قرن ۲۱، کنفرانس بین‌المللی مدیریت در قرن ۲۱ .

- علی نوری، مرتضی (۱۳۸۴)، کلیاتی بر اتاق‌های فکر، *فصلنامه کنترل*، شماره ۱۹، صص ۱۱۵-۱۲۴.
- لیخنده، ابراهیم، کریمی فرد، حسین (۱۳۹۵)، کارکرد موسسات مطالعاتی در سیاست‌های خارجی آمریکا در قبال ایران، *فصلنامه پژوهش‌های سیاسی جهان اسلام*، سال ۶ شماره ۱.
- لاجوردی، اشرف (۱۳۹۶)، موانع سازمان دهی اثر بخش کانون‌های تفکر راهبردی، *فصلنامه مطالعات مدیریت راهبردی*، شماره ۱، صص ۵۴-۶۲.
- پور معصوم، علی اصغر (۱۳۸۸)، *کانون‌های تفکر و نقش آن در تصمیم‌گیری مدیران*، پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه امام صادق (ع).
- عباسی، عباس (۱۳۹۲)، *نقش اندیشکده‌ها در تحولات ملی و بین‌المللی*، پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه آزاد اسلامی واحد علوم و تحقیقات کرمانشاه.

ب- انگلیسی

- Abelson, D, (2002), *Do Think Thanks matter?* Assessing The Impact Of Public Policy Institutes. Kingstone And Motreal: McGill-Queens University Press.
- Abelson, D (2013), *Social Democracy And Social Policy Book Review*, Parliam Affairs, pp894-902.
- Abelson, D And Christin Carberry (1998), *A Comparative Analysis Of Thinkt*, Tanks In Canada And The United States.
- Andrew. D. And Garnett, M. (2005), *British Think Thanks And The Climate Of Opinion*. Taylor – Francis Group. UCL Press.
- Bondiguel, T. And Thierry Kellner, (2010) *The Impact Of Chinas Foreign Policy Think Tanks*” Blecs Asian Paper Vol. 5. .
- Parmar, I. (204), Think Tanks and Power in Foreign Policy, *Journal articles on elites and US foreign policy*, University of Manchester.
- Evansky, H. And Katz. D. B (2004). *Investment Think Tanks Theory, Strategy, And Practice For Advisers Bloom berg press*.
- Hadson, V. M. (2005) Foreign Policy Analysis: Actor-Specific Theory And The Ground Of The International Relations, *Foreign Policy Analysis* Vol, Issue1.
- Iborra. I. M. (2013), Visibility And Activity: Foreign Affairs Think Tanks In The United Kingdom. *Political Perspectives*, Vol 7.
- Inderjeet, p. (2004) *Think Tanks And Power in Foreign Policy: A Comparative Study Of The Role And Influence Of The Council On Foreign Relations And The Royal Institute Of International Affairs*.
- James, S. (1993), *The Idea brokers: The impact Of Think-Tank on British*

- Government. Public Administration.
- Lingard, B. (2016) *Think Tanks, Policy Experts And Ideas* For Education Policy Making in Australia, University Of Queensland
  - McGann, G. I, Sabtini, R (2014), *Global Think Tanks: policy Networks And Goverment*, Routledge Globl Institute.
  - McGann, J. G, (2012), *Chinese Think-Tanks, policy Advise And Global Governance RCCPB* (Research center For Chinese Politice And Business Of Indians University) Working Paper, NO,27.
  - Medvetz, T (2012). *Think Tanks in American*, Chicago University press.
  - McGann. J. G. (2005). *Think Tanks And policy Advice The US*. Foreign Policy Research Institute.
  - McGann. J. G. (2017) *Global Go To Think Tanks Index Report*. University Of Pennsylvania Scholarly Commons.
  - Rich, A (2005) *Think Tanks, Public Policy And The Politics Of Expertise*. [http:Bookzz.org](http://Bookzz.org).
  - Stone, D. And Ullrich, H. (2003) *Policy Institutes And Think- Tanks In Western Europe: Developments, Trends And Perspectives*.
  - Speth, R. (2012), *Think Tanks as a New Channels Of Influcnc Within The Political System Of Germany*, Published in Think Thank in Policy making- do They matter Anderw R. et All, Brifing Paper Shanghai- Special Issue.
  - Smith. M, Marden. P. (2008) *Conservative Think Tanks And Public Politics*. Australian Journal Of Political Science, (43)(4).
  - Stone. D. (2015) *The Group Of 20 Transnational Policy Community: Governance Networks, Policy Analysis And Think Tanks*. ras. Sagepub. com.
  - Urrutia O. (2013) *The Role Of Think Tanks In The Definition And Application Of Defence Policies And Strategics*. Revista Del Instituto Espanole De Estudios Estrategicos. Num. 2.
  - Wiarda. H. J. (2010) *Think Tanks And Foreign policy*. Lexington Books, Printed in The United States Of American.
  - Weaver,R. K. (1989) *The Changing World Of Tink-Tanks*” Political Science And polities, Sept. 563-578.